

ไมเคิล แจ็คสันและเวทีหมอลำ
ความสัมพันธ์ที่ทับซ้อน
ของการทำให้เป็นสินค้า
และช่วงเวลาแห่งอิสรภาพ

Michael Jackson to Mor Lam Stage
The multiple relationships
of commodification and emancipation

ชัชณพงค์ อินทร์แก้ว (Chitsanupong Intarakaew)¹

¹คณะศิลปกรรมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Faculty of Fine and Applied Arts,
Suan Sunandha Rajabhat University
E-mail: chitsanupong.in@ssru.ac.th
(Received: January 13, 2025/
Revised: April 19, 2025/
Accepted: April 19, 2025)

บทคัดย่อ

ไมเคิล แจ็คสัน มีผลงานสร้างสรรค์ทางดนตรีในวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่มีลักษณะเฉพาะตัวทั้งในด้านรูปแบบโครงสร้างของเพลงและการแสดง เขาได้หยิบยืมเอาเสียงจากวัฒนธรรมดนตรีต่าง ๆ ทั่วโลก มาเรียบเรียงในโครงสร้างเพลงสมัยนิยม ถึงแม้ว่ามีการตั้งคำถามเกี่ยวกับความซับซ้อนและคุณค่าของวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม แต่อย่างไรก็ตามดนตรีสมัยนิยมได้รับความนิยมอย่างมากและกลายเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในประเทศไทย สถิติการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในปี พ.ศ.2567 พบว่าคนไทยอายุ 16 ปีขึ้นไป ในหนึ่งวันเฉลี่ยใช้เวลากับสื่อออนไลน์เฉลี่ยเกือบถึง 8 ชั่วโมงต่อวัน อีกทั้งยังพบว่าการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล มีสถิติการใช้แชทหน้าเฟซบุ๊ก การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในภูมิทัศน์สังคมออนไลน์ของไทยครั้งนี้ ได้บ่งชี้ถึงพฤติกรรมของการบริโภคสื่อของผู้คนในสังคมไทยที่เปลี่ยนมาให้ความสนใจกับวิดีโอสั้น ซึ่งกลไกทางการตลาดที่สำคัญของแพลตฟอร์มนี้คืออัลกอริทึมที่เกี่ยวกับการผลิตสื่อออนไลน์ที่สามารถสร้างความสนใจจากจำนวนเข้าชม พบว่าในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2560 ถึงปัจจุบันยอดการรับชมเพลงจากภาคอีสาน ติดลำดับอยู่ใน 10 เพลงไทยที่มียอดรับชมสูงสุดเสมอ

การศึกษานี้ได้นำเสนอความสัมพันธ์ของการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าในระบบทุนนิยม ซึ่งอธิบายถึงปรากฏการณ์ของการได้รับความนิยมอย่างสูงของหมอลำร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดดนตรีสมัยนิยม โดยไมเคิล แจ็คสัน ถือได้ว่าเป็นผู้วางบรรทัดฐานที่สำคัญในวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม การศึกษานี้ได้ใช้วิธีการศึกษาแบบมานุษยวิทยาดนตรี พบว่ารูปแบบของวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมได้มีบทบาทสำคัญที่สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการแสดงของหมอลำให้ร่วมสมัย วัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมที่ไม่มีกรอบจารีต เปิดโอกาสให้นำเอาวัฒนธรรมดนตรีมาผสมผสานกัน ทำให้เป็นพื้นที่อิสระทางความคิดให้มีการปรับเปลี่ยนการแสดงให้ร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ผู้ชมได้เข้ามามีส่วนร่วมขณะมีการแสดงหมอลำเวทีหมอลำจึงเป็นพื้นที่ที่แสดงออกของการปลดปล่อย

คำสำคัญ: ดนตรีร่วมสมัย, ไมเคิล แจ็คสัน, หมอลำ, ความสัมพันธ์ที่ทับซ้อน, การกลายเป็นสินค้า

Abstract

Michael Jackson's musical contributions to popular culture are distinct in terms of both song structure and performing style. He took sounds from different musical civilizations around the world and arranged them into popular music frameworks. Despite being questioned about the depth and worth of popular music culture, it has become immensely popular and mainstream in Thailand. According to social media consumption figures from 2024, the Thai aged 16 and above spent about 8 hours per day on online media. It was also discovered that TikTok is more popular than Facebook. This significant change in the Thai online social media environment demonstrates that Thai people's media consumption habits have shifted to a preference for short films. This platform's primary marketing technique is the algorithm, which facilitates the creation of online media that can generate interest based on the number of views. From 2017 to the present, songs from the Northeast have constantly ranked among the top ten Thai songs in terms of views.

The study discusses the relationship between the commodification of culture and the capitalist system. This explains the phenomenon of current Mor Lam's tremendous popularity, which has been inspired by popular music. Michael Jackson is regarded as a significant norm-setter in popular music. This study employed the music anthropology method and discovered that the shape of popular music culture was crucial in the development of contemporary Mor Lam performances. Popular music culture free of traditional frameworks allows for the integration of music cultures, creating a free space for ideas to be adapted to modern performances. It is also a venue where the public can join in Mor Lam performances. As a result, the Mor Lam stage serves as a location for release.

Keywords: Contemporary Music, Michael Jackson, Mor Lam, The multiple relationships, Commodification

บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมามีการศึกษาด้านดนตรีวิทยาหรือมานุษยวิทยาดนตรีนั่นค่อนข้างจะพบงานศึกษาที่นำเอาวัฒนธรรมดนตรีร่วมสมัยในมิติที่สนใจเฉพาะเรื่องของดนตรีหรือบางครั้งอาจมองสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ดนตรีเป็นเพียงการอธิบายในลักษณะของการแยกออกจากคุณลักษณะทางดนตรีและความงามของดนตรี จนหลายครั้งก็ละเลยไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องของการผลิตวัฒนธรรม (Production of Culture) จึงทำให้การศึกษาทางด้านวิชาการดนตรีมักตัดการบริโภคมผลงานดนตรีกับการผลิตหรือการสร้างสรรคดนตรีออกจากกัน ละเลยกระบวนการเกิดสัญญา ความวุ่นวายของสังคม และการสร้างความหมายผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้งานวิชาการด้านดนตรีไม่ค่อยพบการศึกษาความทับซ้อนของการเรื่องอัตลักษณ์ (Identity Politics) ในเพลง

บทความนี้จึงได้หยิบเอาอิทธิพลทางวัฒนธรรมดนตรีจากไมเคิล แจ็คสันที่ได้ทิ้งเอาไว้ผ่านผลงานของเขาเพื่อเปรียบเทียบกับหมอลำร่วมสมัยในปัจจุบันเพื่อฉายภาพให้เห็นว่าในขณะเดียวกันที่วัฒนธรรมอาจถูกทำให้กลายเป็นสินค้า แต่ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถที่หักทว่าการสร้างสรรค์ดนตรีสมัยนิยม หรือการผลิตภายใต้องค์กรในระบบอุตสาหกรรมดนตรีมักจะขาดอิสรภาพในการสร้างสรรค์ โดยประเด็นที่

จะกล่าวถึงในบทความนี้เป็นเพียงการหยิบยกเอางานวิชาการบางชิ้นที่ได้รับการอ้างอิงถึงเกี่ยวกับประเด็น “การผลิตวัฒนธรรม” เพื่อนำมาอธิบายหาพื้นที่ใหม่ให้กับงานวิชาการด้านดนตรีวิทยาและมานุษยวิทยาดนตรี อธิบายเพื่อฉายภาพของรูปแบบโครงสร้างเพลงสมัยนิยมที่เริ่มก่อรูปชัดเจนตั้งแต่ยุคโมเดิร์น แจ๊ส ซึ่งใช้การหยิบยืมเอาเสียงจากวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านมาเรียบเรียง จัดเรียงในรูปแบบของเพลงสมัยนิยม ในโครงสร้างทางดนตรีสมัยนิยม ที่ประกอบไปด้วย 1) อินโทร (intro) ที่เปรียบเสมือนกับบทเกริ่นนำของภาพยนตร์หรือนวนิยาย มีหน้าที่เพื่อกระตุ้น เร้าอารมณ์ให้เกิดความสนใจแก่ผู้ฟังแต่ไม่มากเกินไป 2) เวอร์ส (verse) เป็นท่อนของเพลงที่เหมือนการเล่าเรื่อง 3) พรี คอรัส (pre-chorus) มักใช้เสริมท่อนก่อนหน้าหรือเอาไว้เตรียมรับแรงกระแทกทางอารมณ์ในท่อนสำคัญต่อไปที่เรียกว่าท่อนคอรัสหรือท่อนฮุคของเพลง 4) คอรัส (chorus) เปรียบเสมือนท่อนฮุค เป็นการต่อหยอดตรงให้เข้าเป้าอารมณ์ของคนฟัง ท่อนนี้เป็นอีกตัวชี้วัดว่าเพลงจะได้รับความนิยมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับท่อนนี้ 5) บริดจ์ (bridge) เป็นท่อนที่จะถูกใช้เพื่อกระตุ้นเร้าอารมณ์ หรือดึงอารมณ์ให้ลงมาเพื่อสร้างมิติเสริมอารมณ์ในระหว่างเพลง ขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์เพลงว่าจะเลือกใช้ในช่วงตรงไหนของเพลง ซึ่งมักใช้วิธีการเปลี่ยนบันไดเสียงในเพลงเพื่อสร้างอารมณ์ที่มีมิติ สีสันเพิ่มมากขึ้น 6) เอาท์โทร (outro) จะเป็นท่อนเพลงที่บอกว่าเพลงกำลังจะจบลง มักใช้วิธีการลดอัตราจังหวะหรือความเร็วให้ค่อยๆ บางเบาลง หรือบางครั้งก็ใช้การทำซ้ำในท่อนคอรัสเพื่อให้รู้สึกวากำลังจาก บางเบา หายไป ดังกล่าวอาจถูกนำไปจัดวางเรียงลำดับในเพลง ขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้ประพันธ์เพลง ซึ่งลักษณะโครงสร้างดังกล่าวมักพบในเพลงสมัยนิยมมาตั้งแต่ยุคที่เพลงสมัยนิยมของอเมริการุ่งเรือง อิทธิพลนี้ส่งผลให้เกิดความเคยชินในการฟังเพลงสมัยนิยมทั่วโลก ผู้ฟังในปัจจุบันมักจะคุ้นเคยและจดจำโครงสร้างเพลงดังที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้หมายความว่าความแปลกใหม่หรือความหลากหลายจะไม่ได้มีคุณค่า แม้กระทั่งในปัจจุบันลักษณะโครงสร้างเพลงจากแจ๊สก็ยังคงอิทธิพลมายังวัฒนธรรมหมอลำร่วมสมัย ทั้งในด้านของโครงสร้างเพลงตลอดจนการสร้างสรรค์การแสดง ที่ได้รับอิทธิพลไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า การแสดงประกอบเพลง และการวางโครงเรื่องที่มีลักษณะหยิบยืมเอาเหตุการณ์ร่วมสมัยที่เกิดขึ้นมาพูดถึงผ่านบทเพลง บางครั้งนอกจากความบันเทิงก็จะเป็นการช้อนนัยเพื่อสื่อสารประเด็นของเพศภาวะ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แจ๊สก็มีอิทธิพลอย่างมากกับมิวสิควิดีโอ เพลงในยุคที่อุตสาหกรรมดนตรีสมัยนิยมรุ่งเรืองในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเหมือนการกำหนดฐานคิดในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงในใหม่ที่จะทำให้ได้รับความนิยม

บทความนี้¹ จะชวนให้ตระหนักถึงทุนนิยมที่เข้ามามีบทบาทกับการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินอย่างไม่รู้ตัว แต่ขณะเดียวกันก็จะชวนให้เห็นว่าเพลงสมัยนิยมก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถช่วยสื่อสารประเด็นทางสังคมให้มวลชนได้เข้าใจได้รวดเร็วหรือสามารถสร้างแรงกระเพื่อมให้กับสังคมได้ด้วย จึงยกตัวอย่างหมอลำร่วมสมัยที่อาญรัฐไทยละเลยในการดูแล แต่การละเลยดูแลนั้นก็ทำให้เกิดช่องว่าง ที่ไม่ได้ถูกชนบทรณนิยมแบบรัฐไทยครอบงำ ซึ่งสามารถเปิดโอกาสให้คิดได้สร้างสรรค์ได้ออกนอกกรอบ มีตัวชี้วัดคือในปัจจุบันที่หมอลำร่วมสมัยจากเป็นสิ่งที่อาญรัฐล่าหลัง กลับมาเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม โดยเฉพาะหลังจากผ่านวิกฤติโรคระบาดโควิด-19 หมอลำเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านที่สามารถปรับตัวและอยู่รอดได้

ดังนั้นการนำเอาทฤษฎีการผลิตวัฒนธรรมมาใช้ร่วมกับวิธีการทางดนตรีวิทยาเพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ดนตรีทั้งในช่วงที่กำลังเกิดขึ้น หรือในอดีตและปัจจุบันช่วยให้เราเห็นภาพที่ครอบคลุมของดนตรีสมัยนิยมมากขึ้น ทั้งคอยเตือนให้ตระหนักถึงผลกระทบของระบบทุนนิยมต่อคุณค่าทางศิลปะ หรือช่วยให้เราเข้าใจความซับซ้อนของการผลิตและการบริโภคดนตรีในยุคดิจิทัล

ดนตรีวิทยา: วิธีวิทยาและการปรับใช้

ในการศึกษาอำนาจที่ทับซ้อนในการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า

ทุนนิยมวัฒนธรรม (cultural capitalism) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงกระบวนการที่ระบบทุนนิยมนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าและบริการ โดยการแปลงวัฒนธรรมให้กลายเป็นทุนและปัจจัยการผลิตที่สำคัญในระบบอุตสาหกรรมซึ่งนำไปสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า (commodification) ของวัฒนธรรม (Shuker 2016) อุตสาหกรรมวัฒนธรรม (cultural industry) เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นโดยนักทฤษฎีวิพากษ์

¹ อย่างไรก็ตามในบทความฉบับนี้ มีข้อจำกัดที่ไม่ได้กล่าวถึงศิลปินผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมร่วมสมัยเพื่อปลดปล่อยอีกหลายท่าน อาทิ John Cage นักประพันธ์ดนตรีชาวอเมริกันผู้มีผลงานที่ทำทลายขอบเขตดนตรีแบบดั้งเดิม จากผลงาน 4'33 ที่เน้นเสียงรอบตัวแทนเสียงดนตรีที่ส่งผลต่อดนตรีทดลองในปัจจุบัน และในสังคมไทย อาเล็ก โชคร่มพฤกษ์ ศิลปินที่สร้างสรรค์บทเพลงจากรูปแบบของดนตรีสมัยนิยมที่บางเพลงอาจมีลักษณะของดนตรีที่คล้ายกัน แต่รูปแบบจากดนตรีสมัยนิยมได้เพิ่มให้เสียงของเขาต้งขึ้น เป็นเสียงเพลงเพื่อราษฎร ทำหน้าที่เย้ยหยันต่อรื่องกับผู้มีอำนาจมาเกือบยี่สิบปี

Theodor Adorno และ Max Horkheimer (2002) ในทศวรรษ 1940 เพื่ออธิบายถึงกระบวนการที่วัฒนธรรมถูกผลิตและเผยแพร่ในรูปแบบของสินค้าและบริการในระบบทุนนิยม (Adorno and Horkheimer 2002) แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาต่อมาในรูปแบบของ "อุตสาหกรรมสร้างสรรค์" (creative industry) ที่เน้นการนำเอาความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ครอบคลุมกิจกรรมหลากหลายประเภท เช่น ดนตรี ภาพยนตร์ โทรทัศน์ สื่อดิจิทัล การออกแบบ แฟชั่น งานฝีมือ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ในบริบทของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ โดยเฉพาะภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) วัฒนธรรมไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่สะท้อนหรือแสดงออกถึงวิถีชีวิตและค่านิยมของผู้คนเท่านั้น แต่ยังเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอีกด้วย

ดนตรีชาติพันธุ์เป็นรูปแบบหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม เป็นผลผลิตของกระบวนการสังสรรค์และถ่ายทอดภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น ดนตรีชาติพันธุ์มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับระบบความเชื่อ พิธีกรรม การละเล่น และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของเครื่องดนตรี ทำนอง จังหวะ บทร้อง และบริบทของการแสดงดนตรี ดนตรีชาติพันธุ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการธำรงรักษาความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นลักษณะเด่นของดนตรีชาติพันธุ์และดนตรีพื้นบ้านคือ มีความแนบแน่นกับมนุษย์ ตลอดจนลักษณะเด่นทางคุณลักษณะทางดนตรีของดนตรีชาติพันธุ์ ดนตรีพื้นบ้านคือ มีลักษณะที่ง่ายต่อการจดจำ เพลงไม่ยาว มีจังหวะ อารมณ์เพลงที่สนุกสนาน เนื้อหาค่อนข้างจะนำมาจากวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก มีเนื้อหาที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างดี

ในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่มีการเคลื่อนย้าย การผสมผสาน และการปะทะกันของวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงมีลักษณะของความเป็นพหุวัฒนธรรม (multicultural) และการข้ามพรมแดน (transboundary) มากขึ้น ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของดนตรี ชาติพันธุ์ร่วมสมัยที่มีการผสมผสานระหว่างดนตรีแบบดั้งเดิมกับดนตรีสมัยใหม่ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตและเผยแพร่ดนตรีชาติพันธุ์ และการสร้างความหมายใหม่ให้กับดนตรีชาติพันธุ์ในบริบทของสังคมทุนนิยมและโลกาภิวัตน์

ในปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้ว่าวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมกลายเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในสังคมไทย ด้วยคุณลักษณะทางดนตรีที่ไม่ได้ซับซ้อน มีโครงสร้างเพลงที่ผู้คนในสังคมคุ้นชิน โครงสร้างเพลงสามารถคาดเดาได้ง่ายว่าในแต่ละจุดสำคัญของเพลงจะมีการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ฟังได้ ซึ่งสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ฟัง ได้มีส่วนร่วมในสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในปัจจุบันเป็นยุคที่แพลตฟอร์มในสังคมออนไลน์มีอิทธิพลอย่างมากในชีวิตประจำวัน แพลตฟอร์มเหล่านั้นยังเอื้อกับคุณลักษณะดนตรีของวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมอย่างมาก

ดังนั้นจึงได้นำเอา ไมเคิล แจ็คสัน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สร้างสรรค์ผลงานเป็นรากฐานความคิดสำคัญในวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ของการทำให้หมอลำร่วมสมัยกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน มักมีการลดทอนคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ความงามของดนตรีสมัยนิยม ว่าไม่ได้มีคุณค่าเท่ากับดนตรีคลาสสิก หรือดนตรีแจ๊ส ที่มีความลุ่มลึกทางทฤษฎีดนตรีตะวันตกกว่า แต่อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้ว่าดนตรีสมัยนิยมได้สามารถเปิดโอกาส สร้างเสรีภาพในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีได้มีอิสรภาพมากกว่า เพราะกรอบคิดที่ไม่มีข้อจำกัดสามารถเชื่อมโยงผสมผสานร่วมกับวัฒนธรรมดนตรีแบบอื่นได้อย่างไร้ข้อจำกัด ยิ่งไปกว่านั้นดนตรีสมัยนิยมเป็นพื้นที่ของการสร้างสรรค์ที่มีต้นทุนน้อยกว่าวัฒนธรรมดนตรีประเภทอื่น และง่ายต่อการสื่อสาร

ดนตรีสมัยนิยม การเกิดขึ้นของชนชั้นทางสังคมสมัยใหม่

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พัฒนาการทางดนตรีในซีกโลกตะวันตกได้มีการเริ่มใช้เทคนิคการประพันธ์เพลงที่แตกต่างไปจากการประพันธ์เพลงคลาสสิก อาทิ การใช้ช่วงบันไดเสียงที่มากกว่าหนึ่งช่วงเสียงในหนึ่งเพลง มีการปรับลดการประสานเสียงในเพลงมาเป็นเน้นบางช่วง ตลอดจนทำให้หนึ่งบทเพลง ใช้เวลาบรรเลงสั้นลง ทำให้เกิดการนำเอาวัฒนธรรมดนตรีต่าง ๆ มาผสมผสานกันในหนึ่งบทเพลง และในช่วงเวลาขณะนั้นเป็นช่วงที่เริ่มมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ส่งผลให้มีการนำเอาเทคโนโลยีมาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์บทเพลง เพื่อให้มีความรู้สึกว่าเป็นเพลงที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเป็นเพลงที่ทันสมัย ร่วมสมัยขณะนั้น ไม่ได้เป็นเพลงคลาสสิกที่มีมาก่อน จุดเปลี่ยนสำคัญในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์เพลงได้ทำให้เกิดการผสมผสานดนตรีกับสื่อมัลติมีเดียที่ร่วมสมัยขณะนั้น พัฒนาการนี้เองทำให้เกิดปรากฏการณ์สำคัญทำให้เกิดการผสมผสานดนตรี

ข้ามวัฒนธรรมดนตรี เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยมีวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในการอธิบายถึงความยืดหยุ่นระหว่างดนตรีกับสังคม

วัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม (Popular Music Culture) ปรากฏขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 20 หรือช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยมีการนำเอาเทคโนโลยีมาผลิตดนตรีซ้ำๆ หรือทำให้เกิดการเล่นบทเพลงซ้ำๆ ได้ตามที่ต้องการ ไม่จำเป็นต้องรอชมเพียงการแสดงสดเท่านั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อวงการฟังเพลงอย่างมาก วัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมมีพลวัตและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอด การกำเนิดขึ้นของวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมมิได้เกิดขึ้นจากผู้สร้างสรรค์เพียงอย่างเดียว แต่เกิดขึ้นจากการปะทะประสานกันระหว่างนายทุน หน่วยการผลิต เทคโนโลยี สื่อ และผู้บริโภค ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นหน่วยของการประกอบสร้างขององค์กรทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง (กุลธีร์ บรรจุก้าว 2558) วัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม หรือวัฒนธรรมสมัยนิยม มีลักษณะที่คล้ายกันคือเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมจากประชาชนที่ปรากฏขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่แพร่หลายเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม ผ่านสื่อกลาง อาทิ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สื่อออนไลน์ ฯลฯ วัฒนธรรมกระแสนิยมมีความหมายตรงกับวัฒนธรรมของมวลชน (mass culture) เป็นประเด็นที่นักวิชาการในช่วงศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ให้ความสนใจ เนื่องจากช่วงเวลานี้ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการขยายตัวของการผลิตสินค้าเพื่อมวลชนในจำนวนมาก สินค้าถูกทำให้เหมือนกัน เพื่อตอบสนองคนที่ต้องการบริโภค สินค้าในอุตสาหกรรมจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองความสะดวกสบายของเมืองที่มีการขยายตัว วัฒนธรรมแบบนี้จึงถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมบริโภคภายใต้ระบบตลาดทุนนิยม ทำให้นักวิชาการในยุคนี้มีการมองปรากฏการณ์ดังกล่าวเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยม และการเมืองแบบประชาธิปไตย (นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ และ กมลทิพย์ จ่างกมล 2549, 24-26)

วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมถูกทำให้เป็นสินค้า (Commodification) ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณค่าทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ การผลิตซ้ำและการทำให้เป็นมาตรฐานในวัฒนธรรมสมัยนิยมอาจนำไปสู่การสูญเสียความเป็นปัจเจกและการลดทอนคุณค่าทางศิลปะ อย่างไรก็ตาม แนวคิดของ Adorno ยังช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีร่วมสมัยกับโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ การวิพากษ์ของ Adorno ชี้ให้เห็นความสำคัญของการรักษาความเป็นศิลปะและการต่อต้านการครอบงำของระบบทุนนิยมในวงการดนตรี (Adorno 1991) ปรากฏการณ์ต่างๆ ของวัฒนธรรมกระแสนิยมเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม เมื่อทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมกระแสนิยมในบริบท

ของการผลิต การบริโภค และการสร้างความหมายทางสังคม จะช่วยให้เข้าใจว่าวัฒนธรรม กระแสนิยมเป็นพื้นที่ของการต่อรองทางความหมายและอัตลักษณ์ อีกทั้งยังให้ความสำคัญ กับบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต เผยแพร่ และบริโภคดนตรี ร่วมสมัย การเปลี่ยนแปลงนี้นำไปสู่การเกิดรูปแบบใหม่ของการสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม (Shuker 2016) นอกจากนั้นวัฒนธรรมกระแสนิยมเกิดขึ้นจาก ชนชั้นแรงงาน Matthew Arnold (1960) เรียกว่าวัฒนธรรมแบบนี้ว่า อนาธิปไตย (anarchy) หรือการไร้ระเบียบ กฎเกณฑ์ วัฒนธรรมกระแสนิยมในทัศนะของ Arnold นั้น จึงเป็น สิ่งที่ไม่ดีงาม เขาเชื่อว่าวัฒนธรรมต้องเกิดขึ้นเพื่อควบคุมจัดการความไร้ระเบียบในสังคม ต้องคอยควบคุมชนชั้นแรงงานที่ซบเซาและวิวาท ไร้มารยาท (Arnold 1960) ดนตรี สมัยนิยมเมื่อพิจารณาแล้วนั้น มักเต็มไปด้วยการครอบอำนาจผ่านบทเพลง รัฐหรือ ผู้ที่อำนาจที่เหนือกว่าพยายามเข้ามาชี้นำความคิด สร้างอิทธิพลทางความคิดต่อคนกลุ่ม อื่นๆ ที่มีอำนาจน้อยกว่า ทำหน้าที่สนับสนุนให้ผู้ที่สามารถมีอำนาจได้ชี้นำความคิด ในกลุ่มอาชีพต่างๆ สามารถทำหน้าที่ควบคุม จัดระเบียบสังคม ตลอดจนสามารถชี้นำ ความคิด การตัดสินใจ กำหนดกรอบคิดได้

งานศึกษานี้จะช่วยทำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมในมุมมอง ต่างๆ มีการมองวัฒนธรรมกระแสนิยมในมุมมองที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังมี งานศึกษาอีกหลายกรณีที่ทำการศึกษากรอบคิดในการศึกษาวัฒนธรรมกระแสนิยม มีการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้บริโภคกับทุนนิยมในชีวิตประจำวัน แต่สำหรับการศึกษาดนตรีสมัยนิยมที่ให้ความสำคัญกับทั้งผู้สร้างสรรค์หรือผู้ผลิตกับ ผู้บริโภคนั้นยังคงไม่ค่อยได้รับความนิยมในงานศึกษาด้านดนตรีวิทยาและมานุษยวิทยา ดนตรี ทำให้ละเลยการศึกษา ที่ดนตรีมีความสัมพันธ์กับประชาชนผู้บริโภคที่ได้มีอำนาจ ที่จะสร้าง หรือ กระทำตามใจตัวเอง พวกเขายังมีอำนาจบางอย่างในการสร้างการต่อรอง อำนาจ สร้างพื้นที่ของตนเองเพื่อเข้าไปมีอำนาจแบบประนีประนอม ต่อกับอำนาจ ที่เหนือกว่า การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมนี้จึงได้ช่วยฉายภาพของความสัมพันธ์ เชิงอำนาจระหว่างประชาชนมีสิทธิ์เลือกทำตามใจตนเอง อีกทั้งดนตรีสมัยนิยมก็ยังเป็น พื้นที่ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพื้นที่สำหรับประชาชนสามารถ ต่อกับอำนาจได้ ยกตัวอย่างเช่น เพลงที่ได้รับความนิยมในชุมชนหนึ่ง อาจไม่ได้ถูกตรึง ตามนิยามความงามทางสุนทรียศาสตร์และความดีงามตามแบบจริยธรรมของชนชั้นสูง แต่ถูกจริต ถูกใจ ความไร้ระเบียบบ้างจึงถูกใช้เพื่อต่อรอง เป็นพื้นที่หนึ่งที่ทำให้ตัวตน ทำให้เสียงของชนชั้นแรงงาน สามัญชนได้ดังขึ้นเพื่อให้ผู้มีอำนาจได้ยิน ความไร้ระเบียบ เช่นนี้ยังไปสั่นคลอนอำนาจความดีงามของชนชั้นปกครองด้วยเช่นกัน

พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าวัฒนธรรมดนตรีฮิปฮอปและแจ๊สที่มีอิทธิพลกับดนตรีสมัยนิยมมีจุดเริ่มต้นจากศิลปินที่พยายามสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์การใช้ชีวิตของชุมชนชายขอบในสหรัฐอเมริกาผ่านบทเพลง สามารถพบการบันทึกเนื้อหาที่กล่าวถึงการต่อสู้ของคนชายขอบในบทเพลงฮิปฮอปและแจ๊ส ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำตลอดจนการเลือกปฏิบัติต่อเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อยในสหรัฐอเมริกา (Scott 2001) ในวิวัฒนาการของดนตรีสมัยนิยมเชิงพาณิชย์ ชนชั้นนายทุนในเมืองที่แม้ว่าจะมีสัดส่วนที่น้อย แต่มักพบว่ามียุทธศาสตร์ที่สำคัญและมีอิทธิพลมากต่อการกำหนดรสนิยมทางดนตรี เนื่องจากความมั่งคั่งของพวกเขา ชนชั้นนายทุนสามารถครอบงำสื่อมวลชนและสถาบันอุปถัมภ์ รวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมดนตรี ชนชั้นนายทุนจะมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาดนตรีสมัยนิยมจากการใช้สื่อ ขณะที่ดนตรีสมัยนิยมที่ได้รับความนิยมในชนชั้นกลางมักเป็นดนตรีที่มีลักษณะเรียบง่าย พบข้อสังเกตที่น่าสนใจส่วนมากดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างมากมักเกิดขึ้นจากกลุ่มชนชั้นแรงงานและกลุ่มชายขอบของสังคม เมื่อดนตรีจากกลุ่มชายขอบและกลุ่มแรงงานได้รับความนิยม มักถูกชนชั้นที่มีอำนาจมากกว่านำไปปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับรสนิยมของพวกเขา ดนตรีสมัยนิยมจึงสัมพันธ์กับการขยายตัวของเมือง ยกตัวอย่างอย่างเช่น ดนตรีบลูส์ (Blues) ที่ถือกำเนิดและได้รับความนิยมเริ่มมาจากกลุ่มทาสหรือคนผิวสี แต่ศิลปินที่ทำให้เพลงบลูส์ในธุรกิจดนตรีที่ได้รับความนิยมคือ เอริก แคลปตัน (Eric Clapton) หรือเมื่อพูดถึงเพลงร็อกแอนด์โรล จะนึกถึงเอลวิส เพรสลีย์ (Elvis Presley) ก่อนซัค เบอรรี่ (Chuck Berry) เป็นต้น ทั้งนี้เพราะธุรกิจดนตรีได้เข้ามา มีส่วนในการสร้างความนิยมสร้างความจำของดนตรี

เพลงของซัค เบอรรี่ ได้ผสมผสานวัฒนธรรมดนตรีแนวต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาร็อกแอนด์โรล คันทรี และบลูส์ มาผสมกันจนกลายเป็นรูปแบบที่เฉพาะตัว สร้างปรากฏการณ์ทำให้เพลงของเขาได้รับความนิยมทั้งจากคนผิวสีและผิวขาวในสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี ค.ศ.1950 (Tillett 2012) ซัค เบอรรี่ ทำให้เพลงร็อกแอนด์โรลเป็นที่นิยมในกลุ่มของชนชั้นแรงงาน แต่สำหรับบุคคลที่ทำให้ดนตรีบลูส์และร็อกแอนด์โรลเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกคือศิลปินชาวผิวขาวที่ได้ถูกอุตสาหกรรมดนตรีหยิบเอาวัฒนธรรมดนตรีดังกล่าวมาก่อร่างสร้างตัวตนขึ้นใหม่ ผ่านเทคโนโลยีและสื่อต่าง ๆ ที่ร่วมสมัยเพื่อสร้างผลกำไร ซึ่งในบางครั้งก็ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมดนตรีให้เข้ากับรสนิยมของกลุ่มนายทุนและชนชั้นกลาง ไม่ว่าจะเป็นนำไปผลิตร่วมกับการทำให้เกิดดนตรีประกอบภาพยนตร์ หรือนำเอาภาพยนตร์มาใช้ร่วมกับดนตรีทำให้เกิดลักษณะของมิวสิกวิดีโอปรับเปลี่ยนเนื้อหาที่แต่เดิมสะท้อนสังคม ปัญหาเชิงโครงสร้าง ก็ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้พูด

ถึงความรัก ความงดงามของชีวิต นอกจากนั้นยังสามารถพบวัฒนธรรมดนตรีจากคนผิวสี อีกมากมายที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับรสนิยมของนายทุนและถ่ายทอดจากคนผิวขาว ซึ่งมักได้รับความนิยมในวงกว้างมากกว่าเดิม

ขณะเดียวกัน หมอลำเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่สะท้อนภาพของ “ดนตรีของประชาชน” ได้อย่างชัดเจนอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะเนื่องจากหมอลำเกิดขึ้นในวัฒนธรรมร่วมของพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีทั้งกลุ่มคน ชายขอบ กลุ่มคนชนบท และกลุ่มคนอพยพ เป็นต้น หมอลำจึงไม่เคยแยกออกจากสังคมอย่างสิ้นเชิง หมอลำเป็นแหล่งหลอมรวมของทั้งผู้อพยพ คนชายขอบ แรงงานจากเมืองต่าง ๆ ที่มีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตลอดจนกลุ่มชนชั้นที่เหนือกว่าก็ได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์อยู่ตลอด ในปัจจุบันบางลำนวนเพลง บางเสียงของหมอลำก็อาจถูกกลดทอนไปจากการเข้ามาของกระบวนการทางการศึกษา การฝึกอบรมในระบบการศึกษา และการเข้ามาของอุตสาหกรรมดนตรีที่ตระหนักถึงผลกำไร จนทำให้เกิดบรรทัดฐานใหม่ขึ้นว่าแบบใดถึงเป็นการแสดงออกที่ถูกต้อง

การหยิบยกเอาไมเคิล แจ็คสันหรือวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม มาอธิบายร่วมกับหมอลำร่วมสมัยได้ฉายอีกภาพหนึ่งที่มีการนำเอาโครงสร้างทางดนตรีจากวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมที่มามีเลือกใช้ อาจด้วยลักษณะโครงสร้างทางดนตรีที่ง่ายต่อการสร้างความรับรู้ สะดวกในการนำไปปรับใช้ในขบวนการต่อสู้ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการเปิดโอกาสให้กับชนชั้นแรงงานและชายขอบที่มีต้นทุนทั้งด้านเวลา ข้อจำกัดทางทุนทรัพย์ที่น้อย ได้มีโอกาสในการสะท้อนเสียงของพวกเขาออกมา สำหรับในประเทศไทยจะเห็นได้ชัดว่ามีวงดนตรีหรือศิลปินหลายชีวิตที่ได้สร้างสรรค์ผลงานเพื่อสะท้อนปัญหา ทูบทำลายอำนาจไม่ชอบธรรม นำเสนอชีวิตของสามัญชน เรียกร้องการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างชี้แนะแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะ พวกเขาได้สร้างสรรค์ดนตรีจากการนำเอาแนวคิดดนตรีร่วมสมัยมาใช้ในการสร้างผลงานของประชาชน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่สามารถใช้ต้นทุนที่น้อยกว่าในอดีตเพื่อผลิตและเผยแพร่ผลงานของตนเองได้ บทความฉบับนี้จึงได้ชวนสร้างพื้นที่ทางวิชาการ และสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของระบบทุนนิยมที่มีต่อคุณค่าทางศิลปะ เพื่อฉายภาพความซับซ้อนของวัฒนธรรมกระแสนิยม ชวนมองดนตรีร่วมสมัยอย่างรอบด้าน ทั้งในแง่ของการวิพากษ์และการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม

ไมเคิล แจ็คสัน: การแสดงที่ท้าทายและปรับเปลี่ยนแนวคิด เกี่ยวกับเชื้อชาติ ความเป็นชาย และเอกลักษณ์ในอุตสาหกรรมดนตรี

ในประวัติศาสตร์ดนตรีโลก ไมเคิล แจ็คสัน (Michael Jackson) ศิลปินเพลงสมัยนิยมที่สร้างปรากฏการณ์ทางดนตรีไว้ด้วยการนำเอาวัฒนธรรมดนตรีต่าง ๆ ทั่วโลกมาผสมผสานในบทเพลงของเขา สามารถพบการนำเอาเพลงบลูส์ ร็อก ป๊อป ฟังก์ ดิสโก้ เป็นต้นมาผสมผสานกันได้อย่างดี ผลงานเพลงของเขาในส่วนของเนื้อหาก็ได้มีการพูดถึงประเด็นสาธารณะ หรือประเด็นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปัญหาทางด้านเชื้อชาติในแบล็กออริไวท์ (Jackson n.d.) หรือการแสดงออกของเขาเกี่ยวกับการรณรงค์ประเด็นโรคเอดส์ เป็นต้น การใช้มิวสิกวิดีโอเข้ามาช่วยในการสื่อสารและเพิ่มความนิยมเหล่านี้ได้เหมือนการสร้างบรรทัดฐานต่อวัฒนธรรมเพลงสมัยนิยม ไม่เพียงเท่านั้นเขายังได้สร้างบรรทัดฐาน ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเพลงสมัยนิยมสิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ คือ ต้องมีเพลงที่ไม่ได้มีความยาวมากจนน่าเบื่อ มีท่อนคอรัส (ฮุค) ที่สะท้อนต่ออารมณ์ความรู้สึก สามารถสร้างความจดจำได้อย่างดี หรือที่เรียกได้ว่าติดหู และที่สำคัญเพลงสมัยนิยมมักจะมีมิวสิกวิดีโอที่เสริมทำให้เกิดความน่าสนใจ โดยเฉพาะหลายเพลงเลือกใช้ลักษณะของการทำให้มิวสิกวิดีโอเป็นรูปแบบของภาพยนตร์สั้น เหล่านี้ปฏิเสธไม่ได้ว่า เป็นอิทธิพลที่แจ็คสันวางพื้นฐานของวัฒนธรรมป๊อปที่ทรงอิทธิพลให้กับศิลปินทั่วโลก ผลงานของแจ็คสันสามารถฉายภาพสะท้อนของกลไกของทุนนิยมที่ได้เข้ามามีบทบาทในการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าได้อย่างชัดเจน ตลอดจนทำให้เห็นกลไกของการผลิตซ้ำจนทำให้เกิดมาตรฐานทางวัฒนธรรม ผลงานและตัวตนของเขาได้กลายเป็นภาพลักษณ์และสัญลักษณ์ที่ถูกผลิตซ้ำเพื่อบริโภคซ้ำ ๆ เป็นตัวอย่างของการสร้างอิทธิพลผ่านการแสดงดนตรีตลอดจนแฟชั่น เหล่านี้ได้ถูกผลิตผ่านในรูปแบบของดนตรีสมัยนิยม

มิวสิกวิดีโอของแจ็คสันเป็นสิ่งที่ใหม่มากในยุคของเขา เพราะก่อนหน้านี้ยังไม่พบว่ามีผู้นำเอารูปแบบของวัฒนธรรมจากภาพยนตร์มาผสมผสานกับวัฒนธรรมดนตรี มิวสิกวิดีโอของเขาจึงเกิดปรากฏการณ์ใหม่ขึ้นมา เป็นมิวสิกวิดีโอที่อยู่ในลักษณะของภาพยนตร์สั้นที่ใช้การสื่อสารประเด็นสาธารณะอย่างเช่นเรื่องของเชื้อชาติเข้ามาทำให้เป็นสิ่งที่นิยม สร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางเชื้อชาติ ตลอดจนในส่วนของดนตรีก็ได้นำเอาเครื่องดนตรีจากวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกมา เรียบเรียงให้รูปแบบของเพลงสมัยนิยมที่ให้ความรู้สึกร่าเริง ฟังง่าย คั่นเคย กว่าเดิม

เมื่อกล่าวถึงไมเคิล แจ็คสัน ภาพจำและความรับรู้ต่องานถึงท่าเต้นลูปเป่า มวนวอล์ค ถุงเท้าขาว และแฟชั่นชุดแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ จังหวะดนตรีที่กระตุ้นให้ ขยับตาม อย่างไรก็ตามมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีของเขาไม่ได้มีเพียงเท่านั้น ปฏิเสธ ไม่ได้ว่าความสำเร็จของเพลงแบล็คคอกอไรท์ (Black or White) เพราะได้ จอห์น แลนด์ส (John Landis) ผู้กำกับภาพยนตร์ชื่อดัง มาช่วยสร้างผลงานมิวสิกวิดีโอขึ้นเพื่อรองรับ การเกิดขึ้นของสื่อโทรทัศน์แห่งใหม่เอ็มทีวี (MTV Music television) ซึ่งต่อมาเป็นรูปแบบ ที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก ในปี พ.ศ.2534 (ค.ศ.1991) มิวสิกวิดีโอเพลงดังกล่าว ได้เผยแพร่ออกมา เนื้อหาในมิวสิกวิดีโอได้ถ่ายทอดเนื้อหาของความหลากหลาย ทางเชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ สร้างความตระหนักรู้ในประเด็นของการเป็นพลเมืองโลก เพลงนี้ไม่ใช่เพียงเพลงที่เปิดเพื่อความบันเทิงเพียงเท่านั้น แต่ยังถูกเปิดขึ้นเพื่อส่งเสริม ของการประท้วงเกี่ยวเพื่อสนับสนุนความหลากหลาย สิทธิมนุษยชนอีกด้วย มิวสิกวิดีโอนี้ ยังปรากฏภาพของแจ็คสันกับผู้หญิงไทยในชุดรำไทย ซึ่งนอกจากในเนื้อหาของเพลงที่มี นัยของเพลงเกี่ยวกับการสนับสนุนประเด็นความหลากหลายทางเชื้อชาติ ความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันชุดรำไทยก็ถูกถ่ายทอดไปทั่วโลก ประเทศไทยเป็นอีกประเทศ ที่แจ็คสันมาเปิดทำการแสดงคอนเสิร์ต ชุดรำไทยที่ปรากฏอยู่ในมิวสิกวิดีโอในเพลง ของแจ็คสันได้เป็นภาพจำที่สำคัญต่อวงการดนตรีสมัยนิยม ที่ต่อมาอีกหลายปีก็พบว่า ศิลปินสมัยนิยมในต่างประเทศเมื่อมาเปิดการแสดงคอนเสิร์ตในประเทศไทยก็พบว่า มีการนำเอาชุดรำไทยมาสวมใส่ มิวสิกวิดีโอดังกล่าวยังได้สร้างพื้นที่ในการสื่อสาร ถึงความเชื่อ และอุดมคติของศิลปิน เป็นบรรทัดฐานของการใช้มิวสิกวิดีโอในการสื่อสาร ประเด็นสาธารณะในเวลาต่อมา ตลอดจนแฟชั่นการแต่งกาย และการแสดงของไมเคิล แจ็คสันยังได้ท้าทายขนบธรรมเนียมเดิม อาทิ การสวมถุงมือ ทั้งประเด็นของเพศสภาวะ และความดงามแบบจารีตนิยม แม้ว่าแจ็คสันได้จากโลกนี้ไปแล้ว แต่เพลงของเขา ก็ยังถูกศิลปินในยุคหลังจากเขาหยิบมาทำการแสดงอยู่ตลอด ยิ่งไปกว่านั้นการหยิบยืม เอาเสียงจากวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วโลกมาผสมผสานในบทเพลง แจ็คสันก็ยังหา คนที่นำมาทำให้เพลงได้รับความนิยมแบบเขานั้นยาก นอกจากด้านดนตรี ด้านการแสดง บนเวทีคอนเสิร์ตเขาก็ได้วางบรรทัดฐานการแสดงที่เป็นตัวอย่างสำหรับอุตสาหกรรม ดนตรีมาจนถึงในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นด้านของการจัดวางเครื่องเสียง การจัดทำโปสเตอร์ เพื่อโปรโมทคอนเสิร์ต (ทุกวันนี้ป้ายคอนเสิร์ตของแจ็คสันก็ยังติดลำดับของป้ายที่มี ความงดงาม และทรงคุณค่า) อย่างไรก็ตาม เรื่องราวของไมเคิล แจ็คสันก็ยังทิ้งเรื่องราว ต่าง ๆ เอาไว้ทั้งที่ยังเป็นข้อสงสัยทั้งด้านของดนตรี และชีวิตของเขา เพื่อรอสำหรับการ ศึกษาต่อไป

จากไมเคิล แจ็คสัน ถึงหน้าฮานหมอลำ การก่อรูปขึ้นของวัฒนธรรมของมวอลชน

หมอลำ คือ มหรสพการแสดงของชาวอีสานของไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการลำแถบภาคใต้ของลาว มีพัฒนาการต่อเนื่องยาวนานนับพันปี การเกิดขึ้นของหมอลำไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เชื่อว่า มีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมการบวงสรวงผีแถน (เทวดา) ผู้ปกป้องคุ้มครอง จากเป็นเรื่องเล่านิทานพื้นบ้าน ได้พัฒนาเป็นลำเรื่องและลำซึ่งอยู่ในปัจจุบัน (ทรงวิทย์ พิมพ์करण 2553)

หมอลำมีวิวัฒนาการจากหมอลำหมู่ ลำเพลิน ลำคู่ มาสู่หมอลำซิ่งหรือหมอลำร่วมสมัยในปัจจุบัน หมอลำได้อยู่ในจิตวิญญาณของคนอีสานเรื่อยมา และในปัจจุบันก็พบว่าได้กลายเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก ในสังคมเรียบร้อยแล้ว ซึ่งวัดได้จากศิลปินที่มีพื้นฐานมาจากการแสดงหมอลำได้กลายเป็นศิลปินที่ได้รับความนิยมอย่างมาก อาทิ ระเบียบวาทศิลป์ ประถมบันเทิงศิลป์ สวาน้อยเพชรบ้านแพง ไหมไทย หัวใจศิลป์ มนต์แคน แก่นคูณ ลำไย ไหทองคำ เป็นต้น ศิลปินเหล่านี้นอกจากจำนวนการรับชมในช่องทางสื่อออนไลน์ที่เยอะแล้ว ยังพบว่ามีกิจกรรมเพื่อการแสดงโชว์ที่ไม่ว่างข้ามปี ซึ่งศิลปินหมอลำที่ยกมาข้างต้นนั้น สำหรับการแสดงโชว์ก็จะพบว่ามีกิจกรรมโชว์ที่สร้างความหลากหลายในบริเวณการแสดงสดอยู่ทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงบนเวทีตลอดจนผู้ชมบริเวณรอบ ๆ เวที

ทำนองและจังหวะที่โดดเด่น จดจำได้ง่ายของเพลง ผ่านเสียงของซินไซเซอร์ และกีตาร์เบสที่มีเอกลักษณ์ของเพลง “บิลลี จีน” (Billie Jean) ที่ได้มีการเริ่มเผยแพร่เพลงในปี ค.ศ.1982 เป็นเพลงที่น่าสนใจในยุคนั้น ต่อมาในระหว่างการแสดงระหว่างรายการโมทาวน์ 25 (Motown 25) ในปี ค.ศ.1983 ไมเคิล แจ็คสัน ได้นำเอาเพลงบิลลี จีนมาทำการแสดง โดยมีการเต้นท่ามูวอลค์ระหว่างเพลง จนกลายเป็นที่จดจำและปรากฏการณ์ในดนตรีสมัยนิยม การเลือกใช้เสียงจากเครื่องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ยังได้กลายเป็นนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมมาจนปัจจุบัน (Capetola 2019) องค์ประกอบของการแสดงของศิลปินที่รวมถึงการแต่งกายที่โดดเด่นบนเวทีมีส่วนสำคัญในการกำหนดความเป็นชายใหม่ในวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งอาจทำลายบรรทัดฐานทางเพศภาวะแบบจารีตนิยม (Bluteau 2021) การแสดงในวันดังกล่าวของรายการโมทาวน์ 25 ภาพจำอีกอย่างของแจ็คสันคือการสวมถุงมือสีขาวประดับให้เกิดการสะท้อนแสง ซึ่งสวมถุงมือเพียงข้างซ้ายข้างเดียว พร้อมกับเสื้อแจ็คเก็ตสีดำที่สะท้อนแสงเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจพบเจออย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมของดนตรีดิสโก้

โดยต่อมาได้กลายเป็นภาพจำและถูกนำไปใช้ในการแสดงของแจ๊คสันในการแสดงทั่วโลก จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าลักษณะการแต่งกายดังกล่าว ทั้งถุงมือสีขาวใส่เพียงข้างซ้าย แจ๊คก็เกิดสะท้อนแสงแวบวับ หมวก และการเดินร่าที่เป็นเอกลักษณ์ได้กลายเป็นภาพจำของแจ๊คสันที่สร้างบรรทัดฐานในวัฒนธรรมดนตรีร่วมสมัย

ในปัจจุบันหมอลำได้พัฒนาจนถูกเรียกว่า “หมอลำร่วมสมัย” ซึ่งเป็นพัฒนาการที่ต่อมาจากหมอลำเพลินและหมอลำซิ่ง เป็นการแสดงหมอลำที่ผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้านกับดนตรีที่มีจังหวะสนุกสนาน ได้รับอิทธิพลมาจากดนตรีลูกทุ่งและดนตรีสมัยนิยม มักถูกใช้ในงานบันเทิง และพัฒนาจนในปัจจุบันกลายเป็นการแสดงในรูปแบบของคอนเสิร์ตตามแบบดนตรีสมัยนิยม โดยวงดนตรีหรือศิลปินที่มีชื่อเสียงในยุคหมอลำร่วมสมัย อาทิ ระเบียบวาทศิลป์ ประถมบันเทิงศิลป์ สาวน้อยเพชรบ้านแพง ใหมไทย หัวใจศิลป์ มนต์แคน แก่นคูณ ลำไย ไหทองคำ เป็นต้น ได้ทำการแสดงในปัจจุบันในลักษณะที่หยิบยืมเอาวัฒนธรรมการแสดงคอนเสิร์ตของดนตรีสมัยนิยมเข้ามาสร้างสรรค์ในการแสดง ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามีลักษณะที่บ่งบอกว่าได้รับอิทธิพลมาจากไมเคิล แจ๊คสัน ไม่ว่าจะเป็นด้านแฟชั่น เครื่องแต่งกายของนักแสดงเต้นร่าบนเวทีที่มีลักษณะคล้ายวัฒนธรรมลีเกของภาคกลาง แต่หากพิจารณาในวัฒนธรรมสมัยนิยม แจ๊คสันเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการสวมถุงมือสีขาว และแต่งตัวให้ก้าวข้ามขีดจำกัดของความเป็นเพศชายตามอุดมคติ การออกแบบท่าเต้นบนเวทีที่ต้องจัดการจรรยาบรรณเวทีก็มีลักษณะที่คล้ายกับการแสดงจากแจ๊คสัน

การแสดงหมอลำร่วมสมัยของคณะประถมบันเทิงศิลป์ในช่วงเปิดฤดูกาลปี พ.ศ.2567 ที่ใช้ชุดในการแสดงมีลักษณะแวบวับสะท้อนแสงไฟ ก้าวข้ามการแต่งกายตามอัตลักษณ์ทางเพศสภาพแบบจารีตนิยม นักร้องนำเลือกใช้ชุดสีดำ แขนเสื้อ 2 ข้างไม่เท่ากัน นักเต้นร่าสวมใส่ชุดที่มีลักษณะคล้ายกับการแสดงในรายการโมทาวน์ 25 ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม อาจรับผ่านดนตรีลูกทุ่งมา แต่อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้ว่าไมเคิล แจ๊คสันทำให้ปรากฏการณ์การแต่งกายและการแสดงบนเวทีกลายเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก (ประถม แสดงสด 2567) ใหมไทย หัวใจศิลป์ ศิลปินหมอลำร่วมสมัยที่สร้างสรรค์ผลงานหมอลำร่วมสมัย จนได้รับการยอมรับว่าสร้างอิทธิพลต่อการแสดงของหมอลำร่วมสมัยในปัจจุบัน ในมิวสิกวิดีโอเพลง ลูกไฟเหว้า (ท็อปไลน์ดิจิตอลเน็ตเวิร์ค 2556) ก็แสดงให้เห็นชัดว่าได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจมาจากไมเคิล แจ๊คสัน ทั้งการแสดง ชุดเสื้อผ้า และดนตรี อย่างไรก็ตามจากตัวอย่างที่ยกมานั้น อาจจะไม่ใช่ทั้งหมด แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเขาได้กลายเป็นบุคคลที่สร้างปรากฏการณ์สำคัญในด้านการร้องเพลง การเต้น ตลอดจนการผลิตมิวสิกวิดีโอ

เช่นเดียวกันจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าหมอลำร่วมสมัยจะไม่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยม อีกทั้งศิลปินในปัจจุบันที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่าน ก็ได้มีการยอมรับว่าได้รับอิทธิพลมาจากยุคของแจ๊คสัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณารูปแบบของโครงสร้างเพลงเขาแล้วก็จะพบว่ามีการนำเอาวัฒนธรรมดนตรีต่าง ๆ ทั่วโลกมาสร้างสรรค์เพลงร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น และได้ถือเป็นบรรทัดฐานของเพลงสมัยนิยมในปัจจุบัน

พัฒนาการของหมอลำที่นำเอาเครื่องดนตรีร่วมสมัยมาประยุกต์ใช้ในวงหมอลำนั้น ได้เริ่มมีพัฒนาการในช่วงของ หมอลำชิง คำว่าชิง ในหมอลำมาจากคำว่า เรซซิง (Racing) ที่พยายามสื่อถึงความเร็ว ตามการแข่งขันรถแข่งที่ต้องใช้ความเร็ว แรง หมอลำชิงจึงพัฒนามาใช้ดนตรีตะวันตกในช่วงรอยต่อของหมอลำกลอน และมีการพัฒนารูปแบบการแสดงในช่วงนี้เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เข้าใจ รูปแบบการแสดงมีความยืดหยุ่นสูง มักตามใจผู้ชมเป็นหลัก มีลักษณะที่ฟังเสียงของผู้ชมในการนำเอามาปรับเปลี่ยนรูปแบบการโชว์ ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะเด่นที่ทำให้หมอลำดำรงอยู่ได้ตลอดมา เนื่องด้วยหมอลำซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงที่เน้นความสนุกสนาน บางครั้งก็สนุกสนานมากจนล้นเกินไป เพราะเนื่องจากทั้งเนื้อหาของเพลงที่เป็นไปในรูปแบบของวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่มีการใช้ภาษา หรือท่าทางที่ออกไปในลักษณะของสองแง่สองง่าม ผวนวกกับอัตราจังหวะที่รวดเร็ว เข้าใจของดนตรี จึงอาจไปกระทบกับอารมณ์ของผู้ชมขณะนั้นให้ลุกขึ้นออกมาแสดงท่าทางที่สนุกสนาน ยิ่งไปกว่านั้นในบรรยากาศของการแสดงหมอลำร่วมสมัย มักพบว่าการเลือกใช้การออกแบบเสียงผ่านเครื่องเสียงที่เลือกใช้เสียงในลักษณะที่มีย่านเสียงที่ต่ำมากขณะเดียวกันก็มีเสียงที่ดัง (ลักษณะของเสียงย่านต่ำ หมายถึง เสียงจากเครื่องดนตรีที่สร้างเสียงต่ำเช่น กลองชุด และกีตาร์เบส เป็นต้น) ทำให้บรรยากาศเข้าใจ ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับในพื้นที่วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นพื้นที่ของการรวมตัวของกลุ่มวัยรุ่นที่อาจมีภูมิหลังของวิถีชีวิตที่ปะทะกันทางอารมณ์มาก่อน ผวนวกกับเสียงดนตรี บรรยากาศที่เอื้อต่อการปะทะทางอารมณ์ ก็อาจทำให้เกิดการล้นเอ่อของอารมณ์ที่เกินเลยจนกลายเป็นการทะเลาะวิวาทได้ บางครั้งถึงขั้นเสียชีวิตก็มีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ทำให้หมอลำชิงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงอยู่ตลอดเพื่อให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ และเพื่อให้ได้รับความนิยม จึงทำให้เกิดการแสดงที่แตกต่างกันไปจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละวงหมอลำ แต่อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทนั้นไม่ได้เป็นเพียงสิ่งเดียวที่เกิดขึ้นในท่ามกลางบรรยากาศของการแสดงหมอลำร่วมสมัย แต่ยังสามารถพบการสร้างสรรค์จากผู้ชมหรือผู้บริโภคในเชิงสร้างสรรค์ ไม่มีภาพของความรุนแรงได้ด้วย โดยเฉพาะจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ในพื้นที่บริเวณเวทีการแสดงหมอลำในแถบบริเวณมหาวิทยาลัยขอนแก่น มักพบเห็นการรวมตัวกันเต้น

ของทั้งกลุ่มจากฝ่ายสาวประเภทสอง และกลุ่มต่างๆ ได้อย่างมากมาย อีกทั้งจากการสังเกตก็พบว่าไม่ได้มาด้วยกัน แต่เมื่อเกิดการเดินรำ ก็เข้าไปร่วมเดินรำในท่าทางที่มีสำนึกร่วมกัน เช่น เพลงทุ่งลุยลาย เป็นต้น ท่าทางของกลุ่มที่เดินรำนั้นก็ได้มีการเลียนแบบนักแสดงที่กำลังเดินรำอยู่บนเวที ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านที่เรียบง่าย สามารถมีส่วนร่วมหรือทำซ้ำได้ง่าย ไม่ได้มีท่าทางที่ซับซ้อนเหมือนกับวัฒนธรรมดนตรีประเภทอื่น

หมอลำ เป็นวัฒนธรรมดนตรีที่ให้ความสำคัญกับตัวตนของผู้บริโภค โดยเฉพาะประชาชนรากหญ้าหรือชนชั้นแรงงาน เพราะผู้ชมสามารถมีส่วนร่วมในการเลือก ออกแบบ สร้างข้อตกลง เรียกร้องกับหมอลำได้อย่างแนบชิดที่สุดมากกว่าวัฒนธรรมดนตรีรูปแบบอื่น จะเห็นได้ว่าหลายครั้งพฤติกรรมจากผู้ชมในชีวิตประจำวัน มีส่วนขับเคลื่อนการพัฒนา รูปแบบการแสดงตลอดจนบทเพลง ช่วงระหว่างการเป็นวัฒนธรรมที่ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วม แม้กระทั่งในขณะทำการแสดงที่ รูปแบบของหมอลำร่วมสมัยหรือหมอลำซึ่งที่มีระยะเวลายาวนาน ก็เป็นพื้นที่ที่ผู้ชมมีสิทธิ์ในการกระทำตามใจตัวเอง หมอลำจึงเป็นตัวอย่างในการอธิบายให้เห็นถึงภาพของ “วัฒนธรรมสมัยนิยม” ได้อย่างหลากหลาย มุมมอง และร่วมสมัยที่สุดรูปแบบหนึ่ง กล่าวได้ว่าหมอลำเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีการผลิตซ้ำ นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า แต่หมอลำก็ได้มีความยืดหยุ่นสูงที่จะนำเสนอมุมมอง การต่อสู้ การต่อรอง ตลอดจนประเด็นสาธารณะที่แหลมคมเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลง สังคม และรับใช้ประชาชนในการต่อรองอำนาจกับทุนนิยม เราอาจเห็นหมอลำในท้องเรื่องเกี่ยวกับการล้อเลียนซูเปอร์ฮีโร่ของค่ายนาทูนอเมริกันที่ปรับให้เข้ากับเนื้อหา เหตุการณ์ปัญหาปัจจุบันในสังคมอีสาน ซึ่งเป็นความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินผู้สร้างสรรค์ที่หยิบยกเอาสิ่งที่ร่วมสมัยมาอธิบาย สื่อสารประเด็น เพราะอย่างไรก็ตาม ลักษณะสำคัญของดนตรีสมัยนิยม คือมีรูปแบบที่สั้น ผ่านการยืนยันว่าเป็นสิ่งที่สามารถสื่อสารได้ง่าย เข้าใจง่าย การหยิบยกเอาเรื่องที่กำลังเป็นกระแสนิยมมาเล่าต่อ ก็ย่อมจะทำให้เรื่องราวนั้นสื่อสารได้ไปไกล และสร้างจุดสนใจได้ดีกว่า

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในบริเวณเวทีหมอลำร่วมสมัยในช่วงปลายปี พ.ศ.2562 ถึง ปัจจุบัน โดยเฉพาะการจัดการแสดงหมอลำในงานวัดม่วงศรี จ.ขอนแก่น และมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยเลือกการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับคณะหมอลำอาทิ ประถมบันเทิงศิลป์ ระบิยบวาทศิลป์ และหมอลำไจเกินร้อย ซึ่งเป็นคณะหมอลำที่ได้รับความนิยม มีการปรับเปลี่ยนการแสดงโชว์ให้ร่วมสมัยตลอด นอกจากนั้นยังสังเกตการแสดงหมอลำของนักศึกษาทั้งการสอบและการประกวดด้วยเช่นกัน พบว่าเนื้อหาของการแสดงโชว์หมอลำร่วมสมัยที่มีการนำเอาวัฒนธรรมร่วมสมัยในปัจจุบัน

มาปรับใช้ในการดำเนินเรื่อง อาจจะสอดแทรกไว้ในบทหมอลำกลอน หรือสอดแทรกไว้ในลักษณะของการแต่งกาย ซึ่งด้วยความยาวของการแสดงที่มีเวลานาน เริ่มตั้งแต่ประมาณ 20.00 น. จนไปถึง 4.00 น. ของอีกวัน (ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบของแต่ละงาน) จึงทำให้หมอลำร่วมสมัยสามารถบริหารจัดการวางแผนการแสดงผลการได้เหมาะสม ขณะที่หมอลำร่วมสมัยมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เข้ากับยุคสมัยแล้วนั้น ยังพบว่าด้วยลักษณะของหมอลำร่วมสมัยที่มีวัฒนธรรมการรับชมมาจากการรับชมดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านคือ ผู้ชมใกล้ชิดกับศิลปิน ผู้ชมสามารถมีส่วนร่วมกับการแสดงได้ เนื่องจากในปัจจุบันรูปแบบของเวทีหมอลำร่วมสมัยจะมีลักษณะที่แตกต่างไปกับหมอลำในอดีต ทั้งในด้านของขนาดและรูปแบบ แต่จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเกือบทุกเวทีแสดงหมอลำร่วมสมัยที่ได้ไปร่วมนั้น พบว่าผู้ชมที่อาจจะมาเป็นกลุ่มเพื่อนเดียวกัน ถึงจะอยู่ในระยะห่างกับเวที แต่มีการจับกลุ่มเต้นเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ด้วยท่าทางไม่ได้เหมือนกับบนเวทีที่กำลังทำการแสดงอยู่ บางครั้งการจับกลุ่มเล็ก ๆ นี้นำไปสู่การขยายกลุ่ม ทำให้เป็นการเต้นรำที่มีขนาดใหญ่ขึ้นที่มีจำนวนเกิน 20 คน ทั้งนี้และทั้งนั้นอาจจับเป็นกลุ่มกลุ่ม ๆ หรือต่อแถวกัน ถือเป็นอีกสีสันหนึ่งที่สามารถพบเจอได้ในบริเวณที่มีการทำการแสดงหมอลำร่วมสมัย การจับกลุ่มกันเต้นรำเช่นนี้ก็ไม่ได้เพียงเต้นรำเท่านั้น แต่ยังมีการส่งเสียง ร้องเพลง และตะโกนเสียงที่เข้ากับเพลงและโชว์ที่กำลังแสดงอยู่บนเวทีได้ นอกจากนั้นการสังเกตการณ์นั้น เป็นช่วงที่ยังมีบรรยากาศของการชุมนุมประทั่วในปี พ.ศ.2562 พบว่าบางช่วงบนเวทีก็มีการพูดถึงเหตุการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย ในส่วนของผู้ชมมีการแสดงออกทางการเมืองบางอย่าง ซึ่งถือเป็นพื้นที่ของเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองที่ปลอดภัย ท่ามกลางพื้นที่ของบริเวณเวทีหมอลำ เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยและสำคัญในการแสดงถึงอัตลักษณ์ทางเพศและปลดปล่อยประเด็นเรื่องเพศสภาพอีกด้วย

การดำรงอยู่ของหมอลำตลอดมานั้นได้แสดงถึงวัฒนธรรมดนตรีของประชาชนอย่างแท้จริง หมอลำเป็นศิลปะการแสดงภาคประชาชนระดับรากหญ้าที่มีชนบ แต่สามารถปรับกระบวนการท่าของตัวตนได้ในทุกลักษณะ ปรับเปลี่ยนได้ทุกพื้นที่และเวลา ลักษณะนี้จึงทำให้วัฒนธรรมหมอลำสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมได้อย่างดี ทั้งสามารถสร้างความตื่นตาตื่นใจ ปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน การปรับตัวจากผู้ผลิตหรือผู้สร้างสรรค์หมอลำจะปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้บริโภค อยู่ตลอดเวลา ด้วยลักษณะของเวทีหมอลำที่ใกล้ชิดคนดู และลักษณะวิถีชีวิตของคณะหมอลำที่ใกล้ชิดกับผู้ฟังหรือผู้บริโภค จึงย่อมที่จะซึมซับเอาเรื่องราว หรือคอยรับฟังความต้องการมาเพื่อปรับเปลี่ยนให้ตรงต่อความต้องการของผู้ฟังหรือผู้บริโภค

ภาพที่ 1 การแสดงหมอลำร่วมสมัย การพัฒนารูปแบบการโชว์ให้ร่วมสมัย
 เป็นพื้นที่และเวลาแห่งอิสรภาพ
ที่มา: ชัชณพงศ์ อินทร์แก้ว (2565)

สรุป

ภายใต้ระบบทุนนิยมวัฒนธรรมได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งอาจส่งผลต่อคุณค่าทางศิลปะ แต่ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าก็ส่งผลดีต่อโอกาสในการสร้างสรรค์ดนตรีสมัยนิยมถือเป็นภาพสะท้อนของพัฒนาการของดนตรีที่มีพัฒนาการให้เพิ่มมากขึ้นพร้อมไปกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี อุตสาหกรรมของดนตรีที่เกิดขึ้นใหม่นั้น มักได้รับอิทธิพลมาจากการขยายตัวของเมือง ซึ่งไม่สามารถปฏิเสธหรือแยกออกจากการเกิดขึ้นของชนชั้นทางสังคมได้ บทบาทที่แตกต่างกันของแต่ละชนชั้นมีผลกระทบต่อธรรมเนียมในการผลิตผลงานดนตรีและการบริโภคผลงานดนตรี ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางถึงแม้ว่าจะมีสัดส่วนน้อยในสังคม แต่มีอิทธิพลสูงต่อการกำหนดธรรมเนียมทางดนตรี เนื่องจากพวกเขาควบคุมสื่อและสถาบันต่าง ๆ รวมถึงทรัพยากรในอุตสาหกรรมดนตรี ในปัจจุบันสามารถพบเห็นได้ว่าวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมจากชนชั้นแรงงานและชนชั้นขายขอบก็ถูกชนชั้นนายทุนหยิบเอามาใช้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับรสนิยมของตน เหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์ของอำนาจวัฒนธรรมและอัตลักษณ์

ไมเคิล แจ็คสันมีบทบาทสำคัญในการสร้างความนิยมให้กับเอ็มทีวี (MTV: Music Television) ในยุคที่วัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมได้รับความนิยมอย่างสูง ทำให้ศิลปินและอุตสาหกรรมดนตรีทั่วโลกต้องปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานของกลไกตลาดสากลที่มีเอ็มทีวีเป็นกลไกสำคัญ ถึงแม้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวที่เอ็มทีวีรุ่งเรืองนั้นจะผ่านมานานแล้ว แต่ในปัจจุบันก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีลัทธิวีดีโอในสื่อออนไลน์ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความนิยมให้กับศิลปิน ทั้งในยุคที่เอ็มทีวีรุ่งเรืองและในยุคที่คนบริโภคสื่อออนไลน์ มาตรฐานดนตรีสมัยนิยมจากฝั่งตะวันตกก็มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมหมอลำตลอดมา ทำให้วัฒนธรรมหมอลำได้ปรับตัวครั้งสำคัญเพื่อเข้าสู่ความร่วมมือ ซึ่งมีรูปแบบของดนตรีสมัยนิยมเป็นโครงสร้างหลักในการสร้างสรรค์ การปรับมาใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้า การปรับเปลี่ยนเนื้อหาของการแสดงให้ร่วมสมัยอยู่ตลอดเวลาเป็นการตอบสนองของกลไกตลาดมากขึ้น

การปรับเปลี่ยนดังกล่าวนี้ได้สร้างผลกระทบต่อผู้ฟัง กลุ่มอนุรักษ์นิยมมองว่า จะทำให้หมอลำสูญเสียจิตวิญญาณแบบเดิมไป ขณะที่กลุ่มตรงข้ามมองว่าจะช่วยให้หมอลำคงอยู่ได้ในกลไกตลาดดนตรีต่อไปได้ การปะทะกันระหว่างสองแนวคิดนี้ได้สร้างความโกลาหลขึ้น ไม่ต่างกับพื้นที่การแสดงหมอลำที่มักพบความโกลาหลขึ้นขณะที่มีการแสดงสด ไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาท หรือการเต๋นรำของกลุ่มผู้ชมต่าง ๆ ได้สร้างพื้นที่และช่วงเวลาแห่งอิสรภาพขึ้นให้กับกลุ่มผู้ฟังและศิลปิน วัฒนธรรมดนตรีร่วมสมัย

มีความยืดหยุ่นสูง สามารถถูกนำไปหยิบใช้ได้เพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง และเป็นเครื่องมือของการต่อสู้ ผลงานสร้างสรรค์จากรูปแบบของดนตรีร่วมสมัยตลอดจน วัฒนธรรมดนตรีกระแสนิยมสามารถก่อรูป สร้างตัวตนให้ผู้ไร้ซึ่งอำนาจมีตัวตน สามารถ แสดงออกทางกายภาพ แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดได้ วัฒนธรรมนี้อาจกลายเป็น “ช่วงเวลาแห่งอิสรภาพ” (moment of freedom) ของชนชั้นแรงงาน

เอกสารอ้างอิง

- กุลธีร์ บรรจุก้าว. 2558. “ดนตรีตะวันตก: วัฒนธรรมดนตรีสมัยนิยมตั้งแต่ปี ค.ศ.1950-2000.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สาขาดนตรีสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์. 2553. “หมอลำกับการดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม.” *ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 2 (1): 66-88.
- ท็อปไลน์ดิจิตอลเน็ตเวิร์ค. 2566. “ลูกไฟหว่าไหมไทย หัวใจศิลป์.” สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2568. https://www.youtube.com/watch?v=ZwQnobpe_II.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, และ กมลทิพย์ จ่างกมล. 2549. “ความต่างของวิถีคิดต่อวัฒนธรรมกระแสนิยม.” ใน *เหลียวหน้าแลหลัง วัฒนธรรมป๊อป*, บรรณาธิการโดย สุริวุฒิ เสนาคำ และ กมลทิพย์ จ่างกมล, 23-80. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ประถม แสดงสด. 2567. “บันทึกการแสดงสด คอนเสิร์ตช่วงที่ 1 เปิดฤดูกาลประถมบันเทิงศิลป์.” สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2568. <https://www.youtube.com/watch?v=nENNP703WOg>.
- Adorno, Theodor W. 1991. *The culture industry: Selected essays on mass culture*. London: Routledge.
- Adorno, Theodor W., and Horkheimer, Max. 2002. *Dialectic of Enlightenment*. Stanford: Stanford University Press.
- Arnold, Matthew. 1960. *Culture and Anarchy*. London: Cambridge University Press.
- Bluteau, M. Joshua. 2021. *Dressing Up: Menswear in the Age of Social Media*. Oxford: Berghahn Books.
- Capetola, Christine. 2019. Starting Something: Synthesizers and Rhythmic Reorientations in Michael Jackson’s “Billie Jean.” *Souls*, 21 (1): 77–95.

- Jackson, Michael. n.d. "black or white (official video)." Accessed February 1, 2025.
<https://www.michaeljackson.com/video/black-or-white-official-video/>. Nettl,
- Scott, Derek B. 2001. *Music and social class*. London: Cambridge University Press.
- Shuker, Roy. 2016. *Understanding popular music culture*. (5th ed.). London: Routledge.
- Tillett, Kristi. 2012. "Free That Brown Eyed Man: The United States v. Chuck Berry." *Safundi* 13: 339–356.